

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ НЕДОСКОНАЛОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ МЕДІАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

ЯНІШЕВСЬКА Катерина Дмитрівна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету

ORCID: 0000-0002-3648-5543

МУРАЧ Дмитро Васильович - студент 2 курсу магістратури, Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: 0000-0002-4645-1275

КРИСЬКО Артем Сергійович - студент 4 курсу, Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ORCID: 0000-0002-6305-2591

УДК 347.965.42

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.4.25>

Стаття присвячена комплексному дослідженню проблеми методичної та правової недосконалості регулювання процесу медіації в Україні, сутність якої полягає в взаємному відсиланню положень актів, визначаючих право медіатора самостійно обирати методику медіації, одне до одного без надання уточнювальних норм, що робить вказані положення декларативними. У роботі висунуто та обгрунтовано припущення, що вказана обставина, наряду з іншими деструктивними факторами, відіграє значиму роль в зменшенні результативності медіації в Україні, що, у порівнянні з іншими країнами, відчутно зменшує позиції нашої держави в спеціалізованих рейтингах успішності медіації. Враховуючи це авторами було проведено дослідження можливих шляхів компенсації вказаної прогалини. Дослідження включало аналіз сутності медіації, її структуру в юридичному сенсі, компетентності медіатора та її складових (юридичної та психологічної компоненти), а також самої методики медіації. Надавши визначення методикі, в межах підходу науково-правового інтеракціонізму, було запропоновано наступну структуру визначення оптимальної моделі психологічної компоненти медіації: модель (школа або парадигма психології) – підхід (в межах школи або парадигми) – методика

(сукупність способів та прийомів в межах підходу).

За допомогою аналізу доктринальних джерел було проаналізовано сучасні напрацювання щодо визначення ефективності шкіл психології як загально, так і в питанні вирішення конфліктів, що дозволило визначити когнітивну школу як найбільш оптимальну для встановлених цілей. Шляхом трансформаційного переносу та адаптації базових положень когнітивно-поведінкової терапії в «класичну» структуру медіації, було культивовано початкову структуру когнітивної моделі медіації в межах когнітивно-поведінкового (когнітивно-біхевіорального) підходу. Когнітивна модель медіації передбачає включення додаткових 4 етапів до класичної правоводетермінованої структури медіації: встановлення рапорту, визначення природи конфлікту, когнітивна концептуалізація конфлікту та когнітивна реструктуризація.

Ключові слова: методика медіації, когнітивна психологія, право інтелектуальної власності, медіація, проблеми медіації.

Постановка проблеми

На території сучасної України практика медіації *de facto* існувала ще за радянських часів (перші згадки про медіаційну практику датовані червнем 1990 року під про-

ектом «Українська група медіації» [1, с. 17]), *de jure* увійшла в правове поле з прийняттям 15.09.1999 року Рекомендації N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам - членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах [2]. При цьому, положення статті 55 Конституції України створювали умови для її втілення ще з 28.06.1996 року, що в подальшому відобразилося в актах кодифікованого процесуального законодавства майже усіх галузей права [3]. Тим не менш, повноцінний правовий фундамент цього інституту був закладений з набранням чинності 16.11.2021 року профільним Законом України «Про медіацію» (далі – Закон № 1875-IX), який встановив правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою [4]. Однак така відсталість права від інших соціальних регуляторів вказаних суспільних відносин зумовила значну кількість прогалин та проблем законодавства, що в сукупності порушили принципи відповідності закону вимогам сьогодення та прагматичним міркуванням, яке в свою чергу відобразилося на ефективності проведення цієї процедури. Так, Єдиний реєстр судових рішень містить щонайменше 6507 процесуальних документів у формі ухвали про зупинення проваджень у зв'язку з проведенням процедури медіації [5], а орієнтовний відсоток успішних кейсів, за різними даними в тому числі й результатів спеціалізованих соціологічних досліджень, становить щонайменше 42% в залежності від галузі [6], коли в Сполучених Штатах Америки, за різними джерелами, цей показник сягає не менше 86% [7-10]. Така різниця пояснюється тим, що сама ефективність проведення медіації залежить від багатьох факторів, основними з яких можна визначити рівень компетентності медіатора та складність справи. Складність напряму залежить від предмету спору. Відповідно якщо масив класичних приватно-правових сфер характеризується доволі простим предметом регулювання, і, як наслідок, більш легкими кейсами, що відображається на високій результативності по-

середництва (до прикладу, наявні численні згадки про високу результативність медіації в сімейних конфліктах [11]), то спори у сфері Четвертого покоління прав людини, таких як інтелектуальна власність, такі ж складні, як і їх предмет [12], що зводять успішність вирішення конфлікту в пряму залежність від ступеня компетентності медіатора. Остання являє собою сукупність правових та інших спеціальних знань, навичок та вмій, професійного досвіду, що становлять *методику медіації*, і які набуваються внаслідок підготовки, безпосередньої діяльності та стандартизується в законодавчих актах [13]. Наразі ж увесь спектр правових основ медіації не містить достатньої кількості норм, які б розвивали питання її методики: пункт перший частини першої статті 11 Закону № 1875-IX, пункт (а) статті 14 Правил медіації Всесвітньої організації з інтелектуальної власності (WIPO Mediation Rules) [14] наряду з положеннями Європейського кодексу поведінки медіаторів [15], Кодексу професійної етики Центру медіації та посередництва при Українському національному офісі інтелектуальної власності [16], Кодексу професійної етики медіатора громадської організації «Національна асоціація медіаторів України» [17], Кодексу етики медіатора Українського Центру Медіації [18], Кодексу професійної етики медіатора Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України [19], Етичного кодексу медіаторів і медіаторок Національної медіаторської мережі громадської організації «Ла Страда-Україна» [20], Кодексу професійної етики медіатора Київської школи професійної медіації і перемовин [21], Кодексу етики медіатора Міжнародного центру медіації Бізнес Школи КРОК [22], а також положень Правил проведення медіації від вказаних організацій та інших регулятивних актів як державних, так і недержавних структур, констатують право медіатора «самостійно визначати методику проведення медіації» за умови дотримання положень Закону та правил професійної етики без їх належного уточнення щодо предмету методики медіації. Описане становить проблему методичної та правової недосконалості регулювання процесу медіації, що є особливо актуальною

для сфери інтелектуальної власності через її найбільш складний у порівнянні з іншими галузями права предмет регулювання.

Стан дослідження проблематики

Стрімкий розвиток медіації у світі тісно пов'язаний з постнекласичною революцією науки, що, зокрема, задала тренд на між- та трансдисциплінарні дослідження. Говорячи про медіацію, важко однозначно вказати весь спектр дисциплін, знання яких поєднує (застосовує) в собі ця технологія, однак очевидним є факт, що базовими є юриспруденція та психологія. У світлі цього неможливо не згадати запропонований Д. Векслером у 1990 році [23], та розвинений ним надалі у співавторстві з Б. Вініком, концепт терапевтичної юриспруденції (Therapeutic jurisprudence) [24], який одним із перших містив положення щодо потенціалу застосування психологічних технологій в праві для досягнення терапевтичних цілей. Однією з таких є вирішення конфлікту, що виступає ключовою ціллю медіації.

Різні теоретико-правові аспекти самої процедури медіації у своїх працях досліджували так вчені, як Р. Шишка, Б. Леко, Г. Чуйко, Н. Мазаракі, О. Белінська, Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський, Н. Данилко, Т. Кисельова, Н. Ковалко, Д. Костя, Н. Крестовська, Ю. Микитин, О. Можайкіна, К. Наровська, Ю. Орзіх, Л. Романадзе, М. Саєнко, А. Сергєєва, С. Хеда, Т. Цувіна, О. Шаповалова, М. Уткіна, Л. Швецова та інші. Медіація у сфері інтелектуальної власності була предметом досліджень О. Избаш, Т. Овсієнко, О. Васюренко, Д. Тихонової, В. Теремецького, Т. Коваленко та інших. Питанню методології медіації в українському академічному середовищі приділено занадто мало уваги, і, попри це, варто відмітити напрацювання Т. Подковенко, О. Кармази, А. Біцай, Т. Шинкар та інших. Дослідженню психологічної компоненти медіації присвячені праці Л. Котлової, С. Гарькавця, В. Волинця, М. Жидко, Ю. Гулая, В. Літвінової, І. Кочаряна й інших авторів.

Однак розроблений на сьогодні науковий базис не охоплює проблему методичної та правової недосконалості регулювання процесу медіації за законодавством України

в достатній мірі, що обґрунтовує нагальну потребу в комплексному її дослідженні з подальшим висвітленням суміжних прогалин та генерацією шляхів їх подолання.

У відповідності до цього **метою** статті є дослідження питання проблеми правового регулювання методики медіації в Україні. **Завданням** наукової статті полягає в дослідженні нормативно-правової та нормативної бази, у відповідності до якої здійснюється регламентація методики проведення медіації в Україні, з подальшим виділенням можливих проблем та пропозицій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу

Як було зазначено в постановці проблеми, наразі можемо спостерігати занижений рівень результативності медіації в Україні порівняно з іншими країнами. Детермінантами цього можуть виступати різні фактори: від правових у вигляді прогалин законодавства до політичних в якості війни в країні, і всі вони мають місце бути, усі вони дійсно вчиняють певний (опосередкований чи безпосередній) вплив на результативність медіації. У межах нашого дослідження пропонуємо зосередитися на окремій окресленій нами проблемі, а саме: методичної та правової недосконалості регулювання процесу медіації.

Сама ж медіація стосується процесу управління конфліктами, в якому третя сторона (посередник або медіатор), така як індивід, група, держава або організація, сприяє змінам у сприйнятті або поведінці сторін конфлікту без застосування фізичної сили або апеляції до авторитету закону [25]. Вказані зміни досягаються шляхом задіяння на практиці конкретної методики, яка в трансформації з універсальної дефініції [26], становить фіксовану сукупність конкретних способів і прийомів, об'єднаних єдиним концептом та задіяними для досягнення спільної мети – врегулювання конфлікту. Зв'язуючий концепт в першу чергу зводиться до дисципліни, а потім конкретного підходу в її межах. Так, згідно Закону № 1875-ІХ процедура медіації має конкретну процесуальну структуру (пункт 4 частини 1 статті

1), і хоча сам Закон напряду її не визначає, визначені в ньому імперативні норми дещо звужують коридор автономії волі медіатора наголошуючи обов'язкові етапи цієї процедури в наступному хронологічному порядку:

1. Підготовка до медіації.
2. Відкриття та проведення медіації.
3. Дослідження інтересів.
4. Переговори.
5. Укладання та підписання угоди за результатами медіації.

Наведена вище структура медіації сформульована через призму її юридичної сутності. Вона є незмінною, та не передбачає можливості виходу за її межі (імперативний характер таким чином забезпечує певну стабільність). При цьому, якщо говорити за правила медіації в позаюридичному контексті, то частина перша статті 17 Закону № 1875-IX містить лише бланкетну норму, що у питанні визначення згаданих правил відсилає нас до положень «вимог закону, договору про проведення медіації, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора» [4], аналіз яких на наявність конкретних правил медіації показав відсутність їх як таких. Згаданий Закон наряду з іншими актами не містить жодних положень, які б стосувалися неюридичних правил медіації і методики її проведення, хоча і відсилають на її (методики) обмеження Законом № 1875-IX в положенні «за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора» [4]. Тобто визначати методику проведення медіації особі медіатору можна самостійно за умови дотримання приписів нормативних та нормативно-правових актів, яких по суті немає. За ознаками така помилка в правовому конструюванні норм права відповідає, так званому, «циркулярному аргументові», коли існують два твердження, котрі є взаємозалежними без належного обґрунтування (або уточнення): (1) медіатор має право самостійно визначати методику проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора, (2) які наділяють медіатора правом самостійно визначати методику проведення медіації за умови дотри-

мання норм Закону та правил професійної етики. За таких обставин закономірним є висновок: вказані норми є декларативними (вимог щодо методики немає), що за відсутності уточнювальних норм (що можемо спостерігати наразі) є проблемою і актуалізує потребу в їх генерації.

І хоча вказана логічна помилка проявлена виключно в юридичному вимірі, пропозиція бракуючих норм права стосується переважно психологічної компоненти, яка б унормувувала методику, тобто сукупність саме *психологічних* способів і прийомів регуляції конфлікту. Попри можливість навести переконливі аргументи на користь позиції, що психологічні методи та способи регуляції конфліктів не повинні бути якимось чином визначені і тим самим обмежені, адже кожен випадок конфлікту унікальний і потребує індивідуального підходу, можемо зауважити, що вказане положення не зовсім відповідає раціональним міркуванням.

По-перше, подібна гнучкість та свобода медіатора у виборі способів та прийомів може бути не виправданою: існують різні методи та способи психологічних інтервенцій, що дає нам змогу за критерієм ефективності конструювати певну градацію від найменш до найбільш ефективних, і ті з них, які мають більшу доведену ефективність у питанні вирішення конфліктних ситуацій у порівнянні з іншими, у разі відсутності законодавчого припису, зобов'язуючого їх використання, необов'язково будуть застосовуватися на практиці. Тобто якщо не вказати про це напряду в законі – не існуватиме жодних гарантій, що медіатор наряду з базами підготовки медіаторів будуть їх враховувати, що паралельно виключає також і будь-які гарантії їх застосування на практиці. Як наслідок, це може мати потенційний значний негативний вплив на результативність медіації.

По-друге, так як психологічні втручання відповідно до абз. 9 ч. 1 ст.3 Основ законодавства України про охорону здоров'я, є втручанням в одну зі складових здоров'я [27], а психологія та медицина мають певну міждисциплінарну та концептуальну схожість [28], то аналогічно з медичним втручанням, психологічні інтервенції можуть

мати конкретні, завіренні дослідженнями і практичним досвідом, найбільш ефективні алгоритми роботи в конкретному випадку (посібники, гайдлайни, протоколи, стандарти тощо). Більше того, в психології вже наявні такі інструменти, і, враховуючи, що питання вирішення конфліктів входить до предмету психології навіть поза медіацією (як мінімум в межах конфліктології [29]), то існує сенс розробки подібних практичних посібників (гайдлайнів) та затвердження мінімальних стандартів з методики проведення медіації. Приймаючи наведену позицію, як раз таки і виникає потреба в правовому закріпленні подібних практик хоча б на рівні підходів та у формі мінімальних стандартів, адже оновлення тих же самих клінічних настанов (як діагностичних, так і лікувальних) у медицині є критичним процесом для підтримання їхньої валідності (доволі вагомі аргументи та факти на користь цієї тези наводяться у роботі Кларка та інших [30]), що рівнобіжно дозволяє забезпечити реальні гарантії застосування на практиці найбільш дієвих методів та способів проведення медіації.

На фоні вищенаведених аргументів набуває актуальності питання: яким же чином можливо сформулювати найбільш ефективні способи та прийоми психологічних інтервенцій в проведенні медіації?

У межах академічного мейнстріму селективне абстрагування (відбір) найбільш валідних епістемологічних одиниць (знань), як правило, відбувається через проходження конкретної тези ієрархії доказовості (рівнів доказовості або *levels of evidence*), що за ступенем доказової сили включають: експертну думку, дослідження типу *case-control*, когортне дослідження, рандомізоване контрольоване дослідження, мета-аналіз та систематичний огляд [31]. Не всі з означених типів досліджень притаманні всім науковим дисциплінам через їхні концептуальні дивергентні риси, але найменш та найбільш валідні їх форми проявлені в репозитаріях усіх неабстрактних дисциплін. Так, мета-аналізи та систематичні огляди надають найбільш перевірені, емпірично верифіковані висновки щодо закономірностей влаштування речей навколишнього

світу, хоча, справедливості заради, не остаточні. Відтак враховуючи, що ідентифікуючою ознакою медіації серед інших способів вирішення конфліктів є домінування в методиці її проведення психологічної компоненти, то культивування базових положень її проведення повинна виходити з напрацьованих психології як наукової дисципліни. Вона ж, у свою чергу, класифікується на значну кількість систем за різними критеріями, фундаментальнішим з яких є парадигмальний, що розподіляє психологічну науку на школи. На сьогодні таких наукових шкіл існує значна кількість, найбільш визнаними з них прийнято вважати: психоаналітичну (З. Фройд), аналітичну (К. Юнг), гуманістичну (А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Мей), біхевіоризм (Дж. Вотсон, Б. Скіннер), гештальт-психологію (Ф. Перлз), екзистенційну (Р. Мей, І. Єллоу), транзактну (Е. Берне) та когнітивну (А. Бек, А. Еліс). Остання, згідно численних досліджень [32-35], є найбільш ефективною та доказовою школою на сьогодні. При цьому, застосування технік когнітивно-поведінкової терапії (далі - КПТ) у порівнянні з техніками терапії прийняття та відповідальності (обидва є підходами когнітивної школи) показали дуже значимий вплив в зменшенні міжсуб'єктних конфліктів [36]. Окрім того, дослідження свідчать про значний вплив КПТ на вирішення міжсуб'єктних конфліктів подруж'їв військових [37]. Більше того, інші джерела містять дані, що КПТ-інтервенції значно зменшують агресивну поведінку та покращують навички спілкування між конфлікуючими сторонами. Додатково, опитування показують, що більшість медіаторів вважають, що впровадження когнітивно-поведінкових технік у їхню практику було ефективним у зменшенні інтенсивності конфліктів і сприянні взаєморозумінню між сторонами [38].

У відповідності до цього та враховуючи наведені в працях А. Бека [39], А. Еліса [40] та Дж. Бека [41] базові положення щодо терапевтичних втручань в межах сесій можна шляхом трансформаційного переносу вбудувати їх в «класичну» структуру медіації, і таким чином представити можливу структуру когнітивної моделі медіації в меж-

ах когнітивно-поведінкового (когнітивно-біхевіорального) підходу:

1. **Встановлення рапорту.** Рапорт (від фр. «raport» - «зв'язок, відношення») – контакт, який встановлюється між медіатором та сторонами під час сесій (аналог терапевтичного зв'язку). Надалі йде побудова тісного квазітерапевтичного (відкритого для подальшої роботи з приводу вирішення конфлікту) зв'язку (альянсу) між особою медіатором та сторонами, а також можлива стабілізація напруги між ними. Цей крок вписується в стандартну підготовку до медіації, лише тільки в її психологічному вимірі.

2. **Визначення природи конфлікту.** Люди звертаються до процедури медіації з різних причин: матеріальних (економія коштів та часу), репутаційних (збереження конфіденційності), правових (невпевненість у «виграші» однієї чи одночасно обох сторін у разі застосування класичних способів вирішення конфлікту на кшталт суду), психологічних (відсутність бажання розривати ділові або близькі стосунки, наявність особистісних проблем тощо). Відповідно до когнітивної моделі, в основі конфлікту лежить наявність у однієї або обох його сторін певних когнітивних упереджень (ірраціональних когніцій, ілюзій), що не відповідають актуальній картині світу (порушення принципу кореспонденції між реальним та уявним) і таким чином спричиняють конфлікт (когнітивний дисонанс). За будь-яких причин, необов'язково лише якщо конфлікт носить суто психологічне підґрунтя, у кожній зі сторін можуть бути ірраціональні установки, що стимулюють виникнення конфлікту. Ці думки можуть стосуватися як власних, детермінованих суб'єктивним досвідом, когнітивних упереджень особи, так і положень спеціалізованого законодавства (проблема низької правової освіченості). Під час цього етапу медіатор має визначити сутність конфлікту шляхом активного діалогу (збір анамнезу), аналізу отриманих результатів, перифразу задля впевнення в більш точному розумінні ситуації та резюмування. Це активна фаза переговорів, де сторони виражають власні позиції, думки та інтереси, а медіатор їх збирає, аналізує та готує до подальших дій.

3. **Когнітивна концептуалізація конфлікту.** Цей етап передбачає визначення сутності конфлікту, його формулювання та подальшу конкретизацію через призму когнітивної моделі. У своїй найпростішій формі вона передбачає, що сприйняття ситуації людьми впливає на їх реакції (в тому числі асоційовані з конфліктом). Як наслідок можемо мати наступну структуру конфлікту: ситуація (передумова конфлікту) – когніція (причина конфлікту) – реакція (конфлікт). Більш розширено вона отримує додаткові сегменти: анамнез (індивідуальна історія) – глибинні установки (організуючі структури мислення) – умовні установки/припущення/правила (продукти осмислення) – копінг-стратегії (шаблони поведінки у відповідності до умовних правил) – ситуація – когніція – значення когніції (інтерпретація у відповідності до передумов, що становлять попередні шаблі) – реакція.

Надалі медіатор повинен культивувати приблизний план подальшої роботи, що буде включати визначення конкретних цілей медіації, стратегій їх подолання, що передбачатиме конкретний перелік технік, прийомів, способів, підходящих і необхідних для проведення успішної інтервенції.

4. **Когнітивна реструктуризація.** Останній етап активної роботи, суть якого полягає в зміні шляхом застосування когнітивно-поведінкових прийомів та способів (технік) ірраціональних або хибних переконань, що лежать в основі конфлікту. На останньому етапі активної роботи її суть полягає в трансформації неадекватних когніцій, що лежали в основі конфлікту, щоб допомогти людині побудувати більш реалістичні та конструктивні мисленнєві моделі і тим самим вичерпати конфлікт або фасилітувати (спонукати) сторони до його завершення.

Представлена модель не є остаточною та відкрита для подальшого вдосконалення/оновлення у відповідності до викликів сучасності та практики медіації. Однак існують достатні аргументи вважати, що у разі подальшого розвитку та рендерингу вказаних положень до логічної форми норм права з подальшим їх включенням в чинний нормативно-правовий та нормативний базис забезпечення медіації, це матиме ви-

ключно позитивні наслідки у вигляді збільшення результативності медіації в Україні. Особливо це дозволить підвищити результативність у таких сферах як сімейне право (теза підкріплена результатами емпіричних досліджень) та покращити ситуацію з такими складними сферами як право інтелектуальної власності.

Висновки

Отже, наявний в чинному законодавстві України припис щодо права медіатора на вільне обрання методики медіації за умови відповідності закону та правилам професійної етики містить протиріччя, що полягає в взаємному відсиланні положень актів одне до одного без надання уточнювальних норм (циркулярний аргумент), що робить фіксовану в пункті першому частини першої статті 11 Закону України «Про медіацію» норму декларативною. Вказана обставина є проблемою методичної та правової недосконалої регулювання процесу медіації, що актуалізується в залежності від предметної галузі за наступною закономірністю: чим складніший предмет відносин та, відповідно, галузь права, якою вона регулюється – тим менша вірогідність успішного проведення процедури примирення сторін. Вказана обставина знайшла своє відображення в низькій у порівнянні з іншими країнами результативності медіації в Україні. Особливо окреслена проблема стосується інституту права інтелектуальної власності через його надскладний предмет та сферу суспільних відносин.

Передумовою виникнення наведеної закономірності є установка про те, що успішність медіації залежить від складності справи та компетентності особи медіатора. Фактор складності справи редукується до складності предмету та приналежній галузі відносин, а компетентності – до наявних у медіатора спеціалізованих знань, способів та прийомів щодо юридичного та психологічного спрямування у врегулюванні конфліктів з акцентом на психологічну компоненту (примат психологічних інтервенцій над юридичними є характерною ознакою медіації, відрізняючою її від інших способів вирішення конфліктів за законодавством

України). Окреслена в роботі проблема методичної та правової недосконалої регулювання процесу медіації стосується якраз таки відсутності положень, які врегульовують у правовій площині базові положення психологічної компоненти методики проведення медіації, що актуалізує нагальну потребу в їх культивуванні.

Враховуючи полідисциплінарну сутність практики медіації, що полягає у її інтегративному характері, який зумовлює поєднання теоретико-методологічних положень кількох наукових дисциплін, в основному представлених юриспруденцією та психологією, можна запропонувати наступну структуру визначення оптимальної моделі психологічної компоненти медіації: модель (школа або парадигма психології) – підхід (в межах школи або парадигми) – методика (сукупність способів та прийомів в межах підходу). Наявні в академічному середовищі напрацювання щодо визначення ефективності сучасних шкіл психології (прийомів та способів в межах їх підходів) у питанні вирішення конфліктів надають переконливі докази щодо обмеження вибору на когнітивній школі. Когнітивна модель медіації передбачає включення додаткових 4 етапів до класичної праводетермінованої структури медіації: встановлення рапорту, визначення природи конфлікту, когнітивна концептуалізація конфлікту та когнітивна реструктуризація. Трансфер базових положень когнітивної моделі медіації в правову доктрину та нормотворчу практику дозволять в подальшому адаптувати чинний правовий базис медіації в Україні до наукових здобутків сучасності, що матиме потенційним наслідком збільшення її результативності.

Література

1. Борисов М. Медіація в Україні. Начало. «5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння» : 36. ст., м. Київ / ред.: А. Гусев, К. Гусева, Г. Похмелкіна ; За заг. ред. І. Терещенко. 2019. С. 16–26. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/6/448168.pdf>.
2. Рекомендація N R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам - членам Ради, які зацікавлені в організації медіації

у кримінальних справах : Рек. Ради Європи від 15.09.1999 № R(99)19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text (дата звернення: 01.01.2024).

3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text> (дата звернення: 01.01.2025).

4. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 01.01.2025).

5. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 31.12.2024).

6. Залар А. Комплексний аналіз поточного контексту, бар'єрів та можливостей для розвитку медіації з рекомендаціями щодо розвитку та впровадження медіації в Україні. 2019. 45 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/New-Justice-Comprehensive-Analyses-on-Mediation-for-Ukraine-Ales-Zalar_UKR.pdf.

7. What Is the Average Settlement Offer During Mediation?. *The Mediation Group*. URL: <https://themediationgroupinc.com/what-is-the-average-settlement-offer-during-mediation/> (дата звернення: 02.01.2025).

8. Facts about mediation. *Civil Mediation*. URL: <https://civilmediation.org/facts-about-mediation/> (дата звернення: 05.01.2025).

9. AAA-ICDR Foundation Issues 2023 Annual Report. *AAA-ICDR Foundation*. 2024. URL: <https://american-arbitration-association.yearly.report/annual-report-2023-#/-NtgmyFklOZQ0lM0QR97> (дата звернення: 05.01.2025).

10. Kirsch S. J., Downey K. R., O'Connell N. J. Practical Considerations for Effective Mediation. *Alternative Dispute Resolution*. 2011. Pp. 11–14. URL: <https://mitchellhamline.edu/alumni/wp-content/uploads/sites/6/2022/08/Practical-considerations-for-effective-mediation.pdf>.

11. Meierding N. R. Does mediation work? A survey of long-term satisfaction and durability rates for privately mediated agreements. *Mediation Quarterly*. 1993.

Vol. 11, no. 2. Pp. 157–170. DOI: <https://doi.org/10.1002/crq.3900110206>.

12. Theurich S. Designing Tailored Alternative Dispute Resolution in Intellectual Property: The Experience of WIPO. *TDM* 2. 2011. Pp. 175-193. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/docs/tailoredada.pdf>.

13. Грубінко А.В., Кравчук В.М. Юридична деонтологія і професійна етика та логіка для юристів: навчально-методичний практикум для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки – Правознавство. Тернопіль, 2016. 109 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=495147>.

14. WIPO Mediation Rules (Effective from July 1, 2021). *World Intellectual Property Organization*. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules/> (дата звернення: 01.01.2025).

15. European Code of Conduct for Mediators (Last update: 17.11.2021). *Official website of the European Union*. URL: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=c0ec51ee-bf0f-4b6b-8cc9-01b305b90d68>.

16. Кодекс професійної етики. *Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій*. URL: <https://ip-mediation.nipo.gov.ua/resources/detail/kodeks-profesijnoyi-etiki/> (дата звернення: 01.12.2024).

17. Кодекс професійної етики медіатора. *Національна асоціація медіаторів України*. 2022. 8 с. URL: <https://namu.com.ua/downloads/organisationdocs/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-2022-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-23.02.2022.pdf>.

18. Кодекс етики медіатора. *Український центр медіації*. URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora> (дата звернення: 07.12.2024).

19. Кодекс професійної етики медіатора Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України (УМАС). *Морська арбітражна комісія при ТПП України*. Київ. 2023. 9 с. URL: https://macom.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyky-MAK_ukr.pdf.

20. Етичний кодекс медіаторів і медіаторок Національної медіаторської мережі громадської організації «Ла Страда-Україна». *Ла Страда-Україна*. 2024. 5 с. URL: <https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/etychnyj-kodeks-mediatoriv-i-mediatorok-natsionalnoyi-mediatoroskoyi-merezhi.pdf>.
21. Кодекс професійної етики медіатора. *Київська школа професійної медіації і перемовин*. 2024. URL: <https://schoolmediationkyiv.in.ua/blog/kodeks-profesijnoyi-etiki-mediatora> (дата звернення: 27.12.2024).
22. Кодекс етики медіатора. *Бізнес-школа КРОК: Україна*. URL: <https://bs.krok.edu.ua/news-storage/mizhnarodnii-centr-mediaciji-biznes-shkoli-krok/kodeks-etiki-mediatora/> (дата звернення: 17.12.2024).
23. Wexler D. V. Therapeutic jurisprudence: The law as a therapeutic agent. *Carolina Academic Press*. 1990. URL: <https://psycnet.apa.org/record/1990-97290-000>.
24. Wexler D. V., Winick B. J. Therapeutic Jurisprudence. *Therapeutic Jurisprudence, in Principles of Addiction Medicine, 4th Edition*. 2008. 10 p. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1101507>.
25. Svensson I. Conflict Mediation. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2015. Pp. 627–631. DOI: <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.96044-6>.
26. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / за ред. Добронравової І. С. (ч. 1), Руденко О.В. (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.
27. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 01.01.2025).
28. Ferguson C. J. Is Psychological Research Really as Good as Medical Research? Effect Size Comparisons between Psychology and Medicine. *Review of General Psychology*. 2009. Vol. 13, no. 2. Pp. 130–136. URL: <https://doi.org/10.1037/a0015103>.
29. Шупта І. М. Конфлікт як предмет міждисциплінарних досліджень. *Наука і освіта*. 2009. № 7. С. 233–238. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/64.pdf.pdf.
30. Clark E., Donovan E. F., Schoettker P. From outdated to updated, keeping clinical guidelines valid. *International Journal for Quality in Health Care*. 2006. Vol. 18, no. 3. Pp. 165–166. DOI: <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzl007>.
31. Levels of evidence in research | Elsevier Author Services. *Elsevier Author Services - Articles*. URL: <https://scientific-publishing.webshop.elsevier.com/research-process/levels-of-evidence-in-research/> (дата звернення: 23.12.2024).
32. Cognitive behavior therapy vs. control conditions, other psychotherapies, pharmacotherapies and combined treatment for depression: a comprehensive meta-analysis including 409 trials with 52,702 patients / P. Cuijpers et al. *World Psychiatry*. 2023. Vol. 22, no. 1. Pp. 105–115. URL: <https://doi.org/10.1002/wps.21069>.
33. Tolin D. F. Is cognitive-behavioral therapy more effective than other therapies? A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*. 2010. Vol. 30, no. 6. Pp. 710–720. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.05.003>.
34. Cognitive-behavioral therapy versus other therapies: Redux / T. P. Baardseth et al. *Clinical Psychology Review*. 2013. Vol. 33, no. 3. Pp. 395–405. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.01.004>.
35. Tran U. S., Gregor B. The relative efficacy of bona fide psychotherapies for post-traumatic stress disorder: a meta-analytical evaluation of randomized controlled trials. *BMC Psychiatry*. 2016. Vol. 16, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12888-016-0979-2>.
36. Khanjani Veshki S, Shafiabady A, Farzad V, Fatehizade M. A Comparison of the Effectiveness of Cognitive – Behavioral Couple Therapy and Acceptance and Commitment Couple Therapy in the Couple's Conflict in the City of Isfahan. *Jundishapur Journal of Health Sciences*. 2016. Vol. 9, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.5812/jjhs.43085>.
37. Moradi M., Kalroozi F., Nezamzadeh M., Hosein P., Seyed A., Marzban A. Effect of Cognitive-Behavioral Therapy (CBT) on Changing Conflict Resolution Styles of Military Personnel and Their Spouses During

SUMMARY

The article is devoted to a comprehensive study of the problem of methodological and legal imperfections in the regulation of the mediation process in Ukraine, the essence of which is a mutual reference to the provisions of the acts determining the right of a mediator to choose the mediation methodology independently, without providing any clarifying provisions, which makes these provisions declarative. The article suggests and substantiates the assumption that this circumstance, along with other destructive factors, plays a significant role in reducing the effectiveness of mediation in Ukraine, which, in comparison with other countries, significantly reduces the position of our country in specialized mediation success ratings. With this in mind, the authors conducted a study of possible ways to compensate for this gap. The study included an analysis of the essence of mediation, its structure in the legal sense, mediator's competence and its components (legal and psychological components), as well as the mediation methodology itself. Having defined the methodology within the framework of the scientific and legal interactionism approach, the following structure for determining

the optimal model of the psychological component of mediation was proposed: model (school or paradigm of psychology) - approach (within the school or paradigm) - methodology (a set of methods and techniques within the approach).

Through the analysis of doctrinal sources, modern developments were analyzed to determine the effectiveness of schools of psychology both generally and in the issue of conflict resolution, which made it possible to determine the cognitive school as the most optimal for our purposes. By transforming the transfer and adaptation of the basic provisions of cognitive-behavioral therapy into the «classical» structure of mediation, the initial structure of the cognitive model of mediation was cultivated within the cognitive-behavioral (cognitive-behavioral) approach. The cognitive model of mediation involves the inclusion of an additional 4 stages in the classical legal deterministic structure of mediation: establishing a report, determining the nature of the conflict, cognitive conceptualization of the conflict and cognitive restructuring.

Keywords: mediation methodology, cognitive psychology, intellectual property law, conflict mediation, mediation problems.

the COVID-19 Pandemic: A Randomized Quasi-Experimental Study. *Journal of Military Medicine*, 2022, v. 24, n. 4. DOI: 10.30491/JMM.24.4.1270.

38. Cognitive Behavioral Techniques in Conflict Mediation. *Vorecol HRMS, human resources management*. URL: <https://vorecol.com/blogs/blog-cognitive-behavioral-techniques-in-conflict-mediation-10821> (дата звернення: 01.01.2025).

39. Beck A. T., Haigh E. A. P. Advances in Cognitive Theory and Therapy: The Generic Cognitive Model. *Annual Review of Clinical*

Psychology. 2014. Vol. 10, no. 1. Pp. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032813-153734>.

40. Ellis D. J. Rational emotive behavior therapy. In A. Wenzel (Ed.), *Handbook of cognitive behavioral therapy: Overview and approaches*. American Psychological Association. 2021. Pp. 445–463. DOI: <https://doi.org/10.1037/0000218-015>.

41. Beck A. T., Beck J. S. *Cognitive Behavior Therapy, Third Edition: Basics and Beyond*. Guilford Publications, 2020. 412 p.